

Конституції» [3]. Але це стосується і суспільства, яке законними формами і методами, а не способами неправомірного впливу, може сприяти розвитку інституту конституційної юрисдикції. Тож у міру зростання ролі громадянського суспільства проблема законності реалізації громадянської активності не втрачає своєї актуальності.

Отже, в сучасних умовах механізм взаємодії Конституційного Суду і громадянського суспільства потребує вдосконалення, в комплексі охоплювати проблеми модернізації, як Конституційного Суду України, так і організацій громадянського суспільства.

Література:

1. Ковальчук В. Органи конституційної юстиції в механізмі захисту прав і свобод людини та основ демократії. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні*: збірка тез, м. Київ, 18 груд. 2015 р. Конституц. Суд України; за заг. ред. Ю. В. Бауліна. К. : ВАІТЕ, 2016. 186 с.

2. Волянська О. В., Підкуркова І. В. Довіра до суду як чинник довіри до публічної влади: міжнародний та національний виміри. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2018. № 2. С. 151–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2018_2_14.

3. Терміновий спільний висновок № 1012/2020 Венеціанської комісії і Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи щодо законодавчої ситуації навколо антикорупційних механізмів після прийняття Рішення № 13-Р/2020 Конституційного Суду України. URL: <https://rm.coe.int/urgent-opinion-of-vc-on-the-legeslative-situation-uk-/1680a11704>.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Уложенко В. М.

*старший викладач кафедри фінансового права
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

Вперше поняття «громадський контроль» в значенні інструмента громадськості щодо попередження, виявлення та усунення порушень

прав та законних інтересів громадян у сфері вищої освіти було введено до законодавства про вищу освіту та стратегічних (програмних) документів розвитку національної освіти у 2002 р. Так, ст. 35 Закону України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 2984-III [1] (втратив чинність) запроваджувалося здійснення громадського контролю за діяльністю керівництва закладу вищої освіти зусиллями наглядової ради, створення якої для національних закладів вищої освіти було обов'язковим, а для решти закладів вищої освіти, які на той час належали до «III-го або IV-го рівня акредитації», – за погодженням з Міністерством освіти і науки України або іншим центральним органом виконавчої влади, в управлінні якого знаходився відповідний заклад. Отже, громадський контроль через діяльність наглядової ради мав поширюватися, виходячи з тексту ст. 35, лише на державні заклади вищої освіти «III-го або IV-го рівня акредитації». Трохи згодом, у Національній доктрині розвитку освіти, затвердженій Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 [2] одним із принципів модернізації управління у сфері освіти було визначено «поєднання державного і громадського контролю», що, зрозуміло, поширюється й на вищу освіту як складник системи освіти. Надалі, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затвердженій Указом Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 [3], серед актуальних проблем було названо недосконалість механізмів залучення інститутів громадянського суспільства та громадськості до оновлення освіти та управління нею.

Нині чинний Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [4] визначає, що громадський контроль у сфері вищої освіти є правом суспільства, фізичних осіб – окремих громадян, працівників у сфері вищої освіти, осіб, які навчаються у закладах вищої освіти та інших суб'єктах освітньої діяльності, що можуть надавати відповідні освітні послуги, органів громадського самоврядування та низки інститутів громадянського суспільства – професійний спілок, організацій роботодавців та їх об'єднань, громадських організацій (ст. 78), однак майже не приділяє уваги заходам його реалізації, в яких можлива участь громадськості та (або) інститутів громадянського суспільства. Не зважаючи на помітні зміни у чинному Законі, у порівнянні із Законом України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. [1], вважаємо, що наразі бракує комплексного підходу до регулювання громадського контролю у сфері вищої освіти через відсутність загального законодавчого забезпечення громадського контролю як різновиду контрольної діяльності, нормативних дефініцій таких понять, як «громадський контроль», «суб'єкт громадського контролю», «об'єкт громадського контролю», «захід громадського контролю» та ін., а тому

не є можливим достеменно визначити дефініції аналогічних понять у сфері вищої освіти.

Зазначимо, що Верховна Рада України неодноразово робила спроби щодо прийняття відповідного законодавчого акту, проте всі вони були невдалими, не зважаючи на те, що Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [5] закріпила за громадянами «...право брати участь в управлінні державними справами ...» (ч. 1 ст. 38). Проте механізми залучення громадськості до питань розбудови України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави (ст. 1) досі залишаються не врегульованими в законодавстві. Так, зокрема, 14.04.2014 р. у Верховній Раді України було зареєстровано проєкт Закону про громадський контроль [6] (відкликано 27.11.2014 р.); 24.04.2015 р. – проєкт Закону про народний контроль в Україні [7] (знято з розгляду 01.11.2016 р.); 13.05.2015 р. – проєкт Закону про громадський контроль [8], який, як і попередній, знято з розгляду 01.11.2016 р. Згодом, 07.08.2018 р. було зареєстровано ще один проєкт Закону про громадянський контроль за діяльністю органів влади, їх посадових і службових осіб [9] (відкликано 29.08.2019 р.). Ми не ставимо перед собою мету зіставити зміст згаданих законопроєктів, проте і без такого аналізу маємо констатувати, що відсутність у законодавстві дефініцій основних понять, пов'язаних зі здійсненням громадського контролю, визначеної системи заходів громадського контролю впливає на ефективність реалізації громадянами прав, наданих ч. 1 ст. 38 Конституції України ще у 1996 р., зокрема, у сфері вищої освіти.

Водночас зауважимо, що окремі заходи громадського контролю у сфері вищої освіти мають нормативно-правове регулювання. Насамперед про такі заходи йдеться в Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. [4]. Зосередимо увагу на наступних з них. Так, у ст. 37 чинного Закону, як і в Законі України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. [1], зазначається, що громадський контроль за діяльністю закладу вищої освіти може бути реалізований через діяльність наглядової ради, проте її створення відповідно до ч. 1 цієї статті вже поширюється на всі заклади вищої освіти. Слід зазначити, що надані Законом України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. [4] наглядовій раді повноваження дозволяють їй відчутно впливати на діяльність окремого закладу вищої освіти як об'єкта громадського контролю.

В певній мірі реалізації громадського контролю у сфері вищої освіти має сприяти діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, яке згідно з ч. 1 ст. 17 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. [4] є постійно діючим колегіальним органом, що встановлює вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти,

аналізує якість освітньої діяльності закладів вищої освіти та здійснює інші повноваження, визначені в ст. 18 цього Закону. Зауважимо, що до складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти з 23 осіб входять три особи, які обираються серед представників всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, та дві особи – із здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) або другого (магістерського) рівня (ч. ч. 1, 2 ст. 19 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р.). Залучення до складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти представників осіб, які навчаються, та роботодавців дає підстави для реалізації через їх діяльність громадського контролю у сфері забезпечення якості вищої освіти, тобто у даному випадку об'єктами громадського контролю є всі заклади вищої освіти. В контексті зазначеного підкреслимо, що окремі автори вказують на особливості Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти як інституції, в діяльності якої поєднуються державний і громадський контроль як невіддільні складові правового регулювання у сфері вищої освіти [10, с. 152], наголошуючи на тому, що саме агентство є представницьким громадським органом [11, с. 106].

Також в контексті даного дослідження згадаємо ще один засіб громадського контролю – створення Громадської ради при Міністерстві освіти і науки України, що регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 08.11.2010 р. № 996 [12] та Положенням про Громадську раду при Міністерстві освіти і науки України, затвердженим Рішенням Громадської ради від 19.08.2014 р. (прот. № 1) та погодженим Міністром освіти і науки України 19.08.2014 р. [13]. У цьому випадку об'єктом громадського контролю виступає діяльність Міністерства освіти і науки України.

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що реалізація громадського контролю у сфері вищої освіти потребує комплексного законодавчого врегулювання шляхом внесення доповнень до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. або прийняття Верховною Радою України Закону України «Про громадський контроль», на підставі якого будуть внесені відповідні **зміни і до** Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 р. № 2984-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 20. Ст. 134 (втрапив чинність).

2. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 16. Ст. 860.

3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. *Офіційний вісник України*. 2013. № 50. Ст. 1783.

4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#top>.

5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>

6. Про громадський контроль: проект Закону від 14.04.2014 р., реєстр. № 4697. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50646

7. Про народний контроль в Україні: проект Закону від 24.04.2015 р., реєстр. № 2737. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54942

8. Про громадський контроль: проект Закону від 13.05.2015 р., реєстр. № 2737-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55101

9. Про громадянський контроль за діяльністю органів влади, їх посадових і службових осіб: проект Закону від 07.08.2018 р., реєстр. № 9013. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=645

10. Половченя А. Б. Адміністративно-правовий статус Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. *Юридичний науковий електронний журнал*: електрон. наук. фахове вид. 2019. № 4. С. 151–153. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/43.pdf.

11. Кушнір С. Щодо статусу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти в Україні. *Митна справа*. 2015. № 4 (2). С. 103–106.

12. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>.

13. Положення про Громадську раду при Міністерстві освіти і науки України: Рішення Громадської ради при Міністерстві освіти і науки України від 19.08.2014 р., прот. № 1; Міністерства освіти і науки України від 19.08.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr001729-14#Text>.